



REPUBLIKA SLOVENIJA

Državno pravobranilstvo
Šubičeva 2
1000 Ljubljana

Govor generalnega državnega pravobranilca dr. Boštjana Tratarja ob Dnevu državnih pravobranilcev

Maribor, 13. maja 2011

Spoštovane gostje, cenjeni gosti, kolegice in kolegi – državne pravobranilke, pravobranilci,

veseli me, da smo se letos zbrali v posebej velikem številu. Prepričan sem, da to dokazuje, kako pomembno je, da imamo, tako kot ostale institucije slovenskega pravosodja, tudi državni pravobranilci »svoj dan«. Ta »naš dan« je po sprejetju veljavnega Zakona o državnem pravobranilstvu zasnoval tedanji generalni državni pravobranilec, mag. Jože Gregorič. Po prvem srečanju v Velikih Laščah tudi sedaj, po dobrem desetletju, ostajamo zvesti tradiciji srečevanja državnih pravobranilcev in pravobranilk iz vse Slovenije. Ta dan nam poleg srečanja in izmenjave izkušenj daje priložnost, da naredimo pregled nad opravljenim delom in si zastavimo smernice za nadaljnji razvoj naše institucije.

Vesel in počaščen sem, da ste se vabilu odzvali tudi gostje z ostalih področij pravosodja in tisti, ki ste z delom Državnega pravobranilstva posredno ali neposredno povezani. No, nekateri vabljeni nas niso še nikoli obiskali, nekateri pa tudi letos ne. Najbrž je kanček razloga v tem, da ne pošiljamo dnevnopolitičnih sporočil in ne menjamo svojega poslanstva po lunini svetlobi.

Za nami je 20 let dela v samostojni Sloveniji, še eno zahtevno, a vendarle uspešno leto. Življenje in delo pravobranilcev sta namreč zaznamovala velik obseg dela in vpliv finančno-gospodarske krize. Kot zastopnik države v najširšem pomenu besede je bilo Državno pravobranilstvo vključeno v več kot 57.000 postopkov, kar zagotovo ni malo. Reševanje tako velikega obsega zadev dokazuje veliko požrtvovalnost vseh sodelavk in sodelavcev pri uresničevanju ciljev Državnega pravobranilstva, brez katere tako veliko delo ne bi moglo biti opravljeno. Zlasti ne v časih, ko je tudi Državno pravobranilstvo zaradi varčevalnih ukrepov države podvrženo omejevanju sredstev, tako v smislu

kadrovske zasedenosti kot za izobraževanje ali informatizacijo, kar bi sicer lahko v prihodnje ohromilo kakovost in obseg opravljenih nalog.

Po drugi strani pa tako velika vpetost države v sodne in upravne postopke gotovo ni spodbudna. Državno pravobranilstvo to »zadrego« rešuje ne le z vodenjem konkretnih postopkov pred sodišči in upravnimi organi ter z vključevanjem v postopke alternativnega reševanja sporov, temveč vedno bolj tudi z opozarjanjem predlagateljev predpisov na nekatere bolj ali manj (ne)posrečene zakonodajne rešitve ter na neustrezno prakso pravnega odločanja posameznih državnih organov, iz katere izvirajo preštevilni spori. Zaradi vsesplošne krize so v porastu predvsem stečajne zadeve in postopki prisilnih izvršb.

Sicer pa delo, položaj oziroma vlogo ter izzive pravobranilstva določa njegov položaj v pravosodju, državi in družbi kot celoti.

Državno pravobranilstvo kot institucija je najprej del pravosodja v širšem smislu. Tako je tudi Državno pravobranilstvo soodgovorno za uresničevanje ključnega poslanstva prava in pravosodnih institucij – to je uresničevanje pravičnosti v družbi. Že ugledni rimski cesar Justinijan je v 6. stoletju našega štetja v Institucijah zapisal zlate besede, da je pravičnost trdna in nepremakljiva volja, da damo vsakemu svoje. Zgodovina nas uči, kako so posamezni narodi postali mogočni ravno zaradi vestnega in točnega izpolnjevanja zakonov. Zgled so nam zlasti Rimljani, ki so si svojo večno slavo pridobili ne samo z znanostjo in umetnostjo, temveč tudi z ureditvijo pravosodja. Še danes se mnogi zakonodajalci zgledujejo po rimskem pravu.

In iz starega rimskega prava izvira tudi institucija, ki jo danes imenujemo pravobranilstvo. Nastala je s civilnopravno osebnostjo države, in sicer tedaj, ko se je državna blagajna ločila od cesarjeve zasebne blagajne. Za časa rimskega imperatorja Hadrijana, domnevno pa tudi že prej, so posle zastopanja države pred sodišči opravljale osebe, ki so se imenovale advocatus fisci. Bile so v službenem razmerju z državo, s tipično nalogo zastopanja državnega premoženja in celotnih premoženjskih oziroma fiskalnih interesov države v sodnih sporih. Obstajali so ne samo v Rimu, temveč tudi v provincah. Že takrat so pravobranilce uvrščali v sistem pravosodja. Rimski viri kažejo, da so rimski cesarji to funkcijo visoko cenili, česar danes glede na položaj in vlogo državnega pravobranilstva ne moremo trditi vedno in povsod.

Na slovenskih tleh je pravobranilstvo kot organ prehodilo dolgo pot: od fiskalov, ki so obstajali že v 15. stoletju, kasneje prokurature v stari Avstriji, do državnega pravobranilstva v Kraljevini Jugoslaviji in javnega pravobranilstva v nekdanji Jugoslaviji. Danes Državno pravobranilstvo kot pravosodni organ deluje na podlagi Zakona o državnem pravobranilstvu iz leta 1997.

Na srečanju generalnih državnih pravobranilcev držav nekdanje Jugoslavije oktobra lani v Neumu je bila izpostavljena ugotovitev, da na območju nekdanje skupne države in po njenem razpadu razvoj te pravosodne institucije ni sovpadal z razvojem sodstva in tožilstva. Skupni napori v celotni regiji naj bi bili tako usmerjeni v krepitev dignitete naše institucije in poklica državnega pravobranilca.

O dojemanju pravobranilstva pri nas samo po sebi priča tudi dejstvo, da se Dneva državnih pravobranilcev v zadnjih osmih letih ni udeležil noben minister za pravosodje. In tudi letos je tako. Pojmovanje statusa in vloge Državnega pravobranilstva pa odraža tudi dejstvo, da prejšnje leto Ustavno sodišče Državnega pravobranilstva ni vabilo na tradicionalne dneve ustavnosti, čeprav v svojih odločbah uvršča pravobranilstvo med pravosodne organe in je slavnostni govornik na teh istih dnevih ustavnosti tudi sam korektno izpostavil državno pravobranilstvo med organi, ki s svojim delom prav tako vzpostavljajo zaupanje ljudi v pravo in prispevajo k uresničevanju pravne države in uresničevanju ustavnih pravic.

Kolegice in kolegi, za uresničevanje pravne države mora primarno skrbeti vsak izmed nas. Že rimsko pravo je postavljalo stroge osebnostne in deontološke pogoje za zasedbo mesta pravobranilca – ta je moral biti spoštovana oseba, častna, neomadeževana – t. i. bonus vir. In tudi danes moramo državni pravobranilci ohranjati visoke osebnostne in profesionalne standarde ter biti s svojim delovanjem in delovanjem naše institucije zgled drugim, predvsem pa skrbeti, da bo naše ravnanje državljanom vračalo zaupanje v slovensko pravosodje in pravno državo. Na visoke osebnostne in profesionalne standarde ne smemo biti pozorni le pri svojem delovanju navzven, temveč morajo biti osnova tudi za delo znotraj institucije. Tako so povsem nedopustna špekuliranja posameznih pravobranilcev o tem, katero oziroma čigavo delo je vredno več, ali je pomembnejše delo na evropskem, pravnem ali nepravdnem področju in podobno. Naše delo je preveč obsežno, da bi lahko bil en posameznik najboljši na vseh področjih. Zato se moramo zavedati, da smo lahko uspešni le kot tim, kot skupnost številnih specialističnih znanj, izkušenj in pogledov, ki nazadnje kot celota prispevajo h končnemu cilju – varovanju državnega premoženja in premoženjskih interesov Republike Slovenije.

Iz rimskega prava pa izhaja tudi pomembna prepoved: pravobranilec se ni mogel pravdati zoper državo, fiskusa, sankcije v tem primeru so bile infamne. Danes je situacija drugačna. Državni pravobranilci, tako kot drugi pravosodni funkcionarji, tožijo državo zaradi domnevnih razlik v plači v več kot 30 primerih. Je pa na drugi strani res, da je rimska država pravobranilcem zagotavljala ustrezno plačilo ter številne druge privilegije. Pravobranilci danes glede materialnega položaja delimo usodo vseh pravosodnih funkcionarjev, kar pa je v zadnjih nekaj letih nikoli dokončana zgodba.

Od rimskih časov in v teku nadaljnje zgodovine se je mnogo spremenilo. Narodi napredujejo, z njimi pa tudi pravosodje. A kljub napredku na številnih področjih je iz preteklosti očitno, da se v ciklih

pojavnjajo tudi najrazličnejša krizna obdobja. Zadnjih nekaj let se tako ponovno soočamo z globalno finančno-gospodarsko krizo, vse več je mnenj, da gre pravzaprav za družbeno krizo oziroma krizo vrednot. Posledično naj bi bil na nek način v krizi tudi pravni sistem, predvsem zaradi vedno manjše kakovosti prava ter njegove vedno večje hipertrofije, pravnih praznin, prepogostih sprememb – pravna negotovost postaja notorno družbeno dejstvo.

Vseeno menim, da krize pravnega sistema ni mogoče enačiti s krizo drugih družbenih sistemov. Za pravo namreč lahko rečemo, da se lahko (seveda, če to znamo) ustrezno prilagaja kriznim situacijam na drugih področjih družbenega življenja. Da je torej večni mladenič. Zato ni potrebe, da bi dopuščali, da pravni sistem zapade v lastno krizo, temveč se mora ustrezno in pravočasno spremeniti, modificirati.

Gospe in gospodje, ne glede na dilemo, ali je pravni sistem v krizi ali ne, bi moralo pravo izpolnjevati svojo ključno funkcijo, torej preprečevati in razreševati spore v družbi. Noben spor v družbi namreč ni produktiven, temveč pomeni neko negotovo stanje, ki ne ustvarja podlage za napredek družbe in ki zavira ustvarjalno in podjetniško klimo. Zato so številni spori v kriznih časih dodaten zaviralec napredka in izhoda iz krize. Glede na navedeno se samo po sebi kot strategija izhoda iz krize in spodbuda za nov družbeni zagon ponuja poudarek na razreševanju sporov, ne pa kazenskopravna represija, ki se povsod označuje kot ultima ratio reakcija na nezaželene družbene pojave. Treba se je torej vprašati, kaj bo nastalo na pogoriščih številnih stečajev pravnih subjektov, v katere pravobranilstvo vse pogosteje prijavlja terjatve. Pregon gospodarske kriminalitete je sicer eden izmed pomembnih ciljev slovenskega pravosodja, vendar ob tem država ne sme pozabiti na nov zagon gospodarstva. Za uspešen preporod gospodarstva in države pa je nujna razrešitev obstoječih civilnopравnih sporov.

Čeprav je položaj Državnega pravobranilstva na številnih področjih procesno in sistemsko neustrezno urejen, pa je glede na število sporov v družbi, v katere je na tej ali oni strani vpletena država, Državno pravobranilstvo izjemno pomemben dejavnik pri njihovem razreševanju. Država v teh časih brez pravobranilstva enostavno ne (z)more – mabre, miraži, patrije, sctji, IUV-ji ... To je samo nekaj primerov, v katere je Državno pravobranilstvo vsakodnevno vpeto, toda šele po tem, ko je do spora že prišlo. Pa bi pravobranilstvo lahko preprečilo vse te spore, če bi bilo predhodno zaproseno za pravno mnenje? Na žalost mnogokrat ne, kajti še tako prepričljivo in argumentirano mnenje Državnega pravobranilstva lahko pade zaradi drugačne volje zastopanega organa. Posegi v avtonomnost pravobranilstva se dogajajo tudi ob kadrovanju. Niso redki primeri, ko ministrstvo predružači utemeljen in odgovorno pripravljen predlog za zasedbo pravobranilskih mest. Vse to posega v samostojno, avtonomno in strokovno delovanje pravobranilstva.

Spoštovane in spoštovani, slovenska družba je v zadnjih nekaj desetletjih prehodila dolgo in težavno pot. Spremenila se je, da jo je komaj mogoče poznati. V gmotnem in duhovnem življenju so se uveljavile nekatere povsem nove »vrednote«. Vrednote, zaradi katerih Cankarjev »Vrhniški klanec siromakov« žal ponovno postaja del našega vsakdana. Vegradovim, sct in številnim drugim delavcem danes ponovno pravijo enako, kot je rekel mladi Sitar hlapcu Jerneju: »zdaj si dodelal, zdaj si star in nadložen, ne maram te več ... Le vzemi popotno palico in pojdi, kamor ti je pot«. Pomisli, pravi Cankar, da v slovenščini »pravo« ni »pravica«, temveč da je njena grozna karikatura. »Kaj ti nikoli ob sodnih obravnavah ni seglo v srce, da si bolj občutil z obtožencem, tožencem, kot z vsemi tožniki in sodniki?«

Tudi Državno pravobranilstvo se je v številnih postopkih znašlo v disharmoniji socialnih in pravnih ustanov. Soočamo se z družbeno, ekonomsko in pravno negotovostjo pravnih subjektov, izgubilo se je zaupanje v avtoriteto prava, pravo je postalo nemočno, da bi obdržalo značaj in naravo družbenega vzroka prava. A vendarle in kljub temu ne smemo pozabiti, da mora naše delo služiti najvišji ideji – to je pravičnosti. Če parafraziram Cankarja: vse dokler bomo zvesti pravičnosti in bomo delali v imenu pravičnosti, bo naše delo rodovitno in ne bo ovenelo od pomladi do jeseni. Pri tem pa ostaja dolžnost Državnega pravobranilstva vseskozi enaka kot doslej: varovati državno premoženje kot enega od konstitutivnih elementov države ter lastninsko-pravne interese Republike Slovenije. In za uresničevanje tega cilja se bomo trudili po svojih najboljših močeh.

Ob koncu bi se vam rad, cenjene sodelavke, spoštovani sodelavci, še enkrat zahvalil za vaš prispevek k uspešnemu delovanju Državnega pravobranilstva. Da je to res, prav tako dokazuje dejstvo, da naše delo tudi v letu 2010 navzven ni ostalo neopaženo, o čemer priča seznam vseh tistih prejemnikov pohval in nagrad, ki ste jih za svoje požrtvovalno delo prejeli na dnevih pravosodja lani novembra na Vrhovnem sodišču Republike Slovenije. Medalje za dolgoletno nadpovprečno strokovno delo so prejele državne pravobranilke Darinka Novak Zalaznik, Tatjana Kraševc in Miša Markovič, diplome za nadpovprečne delovne uspehe ter prizadevanja oziroma za uspešno končane zahtevne projekte pa so prejeli Primož Satler, Zdenka Činč, Andreja Grum, mag. Verena Klemenc, Anamarija Zajc Kovačič, Irena Škerbec ter Mateja Klemenc Čeh. Ob tej priložnosti vam ponovno čestitam.

Državno pravobranilstvo, vse njegove sodelavke in sodelavci, ponosno nadaljujemo delo svojih predhodnikov. Ti so nekoč dejali, če nekoliko priredim, »da dobri pravobranilci niso tisti, ki poznajo samo črke paragrafov in pravne teorije – summum ius summa iniuria – temveč le dobri in plemeniti ljudje, ki morajo čutiti z ljudstvom, poznati njegove težnje in potrebe in želeli vsakomur najboljše. Tako so nekdam pojmovali svojo nalogo tudi pravobranilci in si s tem zagotovili trajen spomin, medtem ko so njihovi tovariši, ki so poznali le službo, že zdavnaj pozabljeni, čeprav so dosegli visoka mesta in časti.«

Tudi v letu 2011 Državnemu pravobranilstvu novih izzivov ne bo zmanjkalo – nadaljevalo in izpopolnjevalo bo delo »dobrih in plemenitih ljudi«. Državno pravobranilstvo bo imelo v naslednjih letih moč, polet in bogastvo mladosti, vendar tiste mladosti, ki trdno stoji na izkušnjah preteklosti.